

Розділ V. Особливості психологічного та соціально-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу у закладах освіти

Макаренко Наталія Миколаївна,
канд. психол. наук, доцент КДПУ

Активізація пізнавально-дослідницької активності студентів факультету іноземних мов при вивченні курсу психології за допомогою інтерактивних методів навчання

Спроби активної перебудови системи освіти в Україні, «пристосування» її під стандарти Болонської системи мають, без сумніву, свої позитивні сторони. Це, по-перше, спроба розвивати самостійність наукового вдосконалення студентів, а, по-друге, можливість розвивати їх творчий потенціал, креативність, формувати внутрішню потребу до пізнання, дослідження. Вивчення курсу психології (загальної, вікової, соціальної) у вищих педагогічних закладах набуває особливої актуальності в умовах роботи всіх навчально-виховних закладів Дніпропетровської області над проблемою «Педагогічні стратегії розвитку інноваційної особистості». Крім того, за результатами моніторингу знань індивідуально-психологічних особливостей дітей різного віку серед працюючих вчителів (на курсах підвищення кваліфікації), 72% не можуть визначити провідної діяльності, новоутворень та соціальної ситуації розвитку учнів з якими вони наразі працюють. Це, на наш погляд, є результатом недостатньої уваги до курсу психології, яка була приділена цими фахівцями під час навчання у виші.

Тому **актуальність** нашого дослідження полягає у вирішенні проблеми розробки таких методів (технологій) вивчення курсу психології, які б надали більш широкі можливості для подальшого використання у практичній діяльності. Особливо подібні перетворення потрібні на неспеціалізованих факультетах, зокрема іноземної мови.

Питанню запровадження інтерактивних методів навчання як способу пізнання, що відбувається у формі сумісної діяльності всіх учасників навчального процесу, викладачі кафедри загальної та вікової психології КДПУ приділяють пильну увагу.. У цьому процесі взаємодія один з одним, обмін інформацією, оцінка дій кожного, рефлексія власної поведінки роблять навчальний процес ефективним, корисним та цікавим. Інтерактивне навчання змінює освітню парадигму, орієнтує навчання не тільки на засвоєння студентами відповідної суми знань, а й на розвиток його особистості, його пізнавальних здібностей. Як довела практика, такий метод викладання основ психології сприймається студентами, викликає посилену зацікавленість до наукової літератури самостійного проведення досліджень. Наприклад, *діалогічна форма проведення лекцій*. На жаль, незважаючи на декларовані принципи розвитку інноваційної особистості, у

навчальних закладах переважають традиційні форми та методи навчання (коли у активному стані перебуває тільки вчитель, а навчання має репродуктивний, інтелектуально-пасивний характер). Застосування активних методів веде до активізації пізнавальної діяльності, підвищення мотивації, емоційності навчання, формування конкретних самостійних дій. Ми не наполягаємо на постійному перетворенні занять на імітаційні (ігрові), розуміючи, що як правило лекція буває класичною та передбачає викладення певного обсягу теоретичного матеріалу одним лектором. Але можливо застосовувати наступні активні методи, узагальнені А.Коваленко.

1. *Включення у канву кожної лекції виступу студента, який доповість про виконання самостійного завдання, отриманого від викладача напередодні (наприклад, пошуку інформації у Інтернеті, обробки відповідних наукових першоджерел).* Таке завдання важливо давати студентам, які мають рівень знань, умінь та навичок значно вищий, ніж у інших. Під час викладення теми «Розвиток наукової психології» студенти дуже вдало доповнюють лектора короткою інформацією про визначних особистостей психології, наукові школи, течії.

2. *Проводити уроки-візуалізації, особливо якщо для цього є відповідні технічні засоби навчання (графопроектор, активовані дошки тощо).* Але можливо використання відповідно оформленої наочності (опорних конспектів, схем, малюнків, діаграм) як на дошці так і підготованої для кожного студента індивідуально. Це дасть можливість, по-перше задіяти у роботі на уроці не тільки слуховий аналізатор студента, а й зоровий (що підвищить до 65% рівень засвоєння інформації), по-друге, привчить студентів користуватися різними знаковими системами. Можливо після такої лекції дати завдання для наступного семінарського заняття – представити відповідний теоретичний матеріал (особливо об'ємний, з декількох параграфів) у вигляді схеми, таблиці тощо. Лекції-візуалізації з тем «Увага», «Мислення», «Пам'ять» надавали можливість продемонструвати кожному слухачу опорний конспект з теми.

3. *Лекція з запланованими помилками.* Після оголошення теми та мети, викладач повідомляється що ним навмисне буде допущена певна кількість помилок різного типу: науково-фактичних, поведінкових, методичних (вони заздалегідь записані на папері, який буде продемонстровано у кінці уроку). Кількість помилок залежить від підготовленості студентів. Подібна лекція стимулює до активної діяльності, формує відповідальність, покращує увагу, перевіряє засвоєний рівень знань. Так, зокрема на факультеті іноземних мов невірно називаються прізвища авторів концепцій та теорій, дається неточне формулювання значень при вивченні закономірностей вікового розвитку, зауваження робляться у формі «shut up!» тощо.

4. *Лекція з використанням активного зворотного зв'язку.* Після проведення відповідної частини лекції викладач пропонує виконати

експрес-тест, який легко перевіряються за ключем. Зокрема, після прослуховування основних питань лекції «Психіка та свідомість» студенти протягом 3-5 хвилин вибирають правильну відповідь у таких завданнях.

1. Свідомість людини – це продукт: а) біологічної еволюції; б) соціальної еволюції; в) праці та історичного розвитку людини; г) біологічного та соціально-історичного розвитку.

2. У якому рядку названі поняття, що належать до психічних явищ: а) думки, спогади, мозок, розум, почуття; б) відчуття, травлення, мислення, уява, здібності; в) характер, забування, стрес, темперамент; г) воля, радість, гордість, дихання, наполегливість тощо...

Якщо 70-80% студентів демонструють правильну відповідь, починається друга частина лекції. Якщо невірні відповіді у половини студентів – доцільно надати їм індивідуальне домашнє завдання. Такий тип лекції дозволяє не тільки підтримувати постійний контакт з аудиторією, покращувати контроль за рівнем засвоєння, активізувати роботу кожного, а й адаптувати студентів до нової форми контролю знань – незалежного зовнішнього оцінювання. У кінці лекції можна провести шкалування (на шкалі від 0 до 100% запропонувати кожному слухачеві визначити свою думку щодо прослуханої лекції за критеріями її пізнавальності, цікавості, науковості, корисності).

На семінарських заняттях, як правило, надається перевага не простому переказу студентами задалегідь списаного з підручника тексту, а спробі виказати свою думку, пояснити терміни, підкріпити прикладами теоретичні визначення. При розробці практичних занять ми враховували, що розвиток творчої активності студентів повинен відбуватися на проблемно-пошуковому рівні активності. Цього рівня можливо досягти при вирішенні проблемних задач, виконанні завдань різного ступеня важкості. Тому заняття опосередковано орієнтувалися на три рівні моделі творчого навчання, представлених Д.Треффінгером [1]: I – розвиток дивергентних функцій (швидкості, гнучкості, оригінальності, пам'яті, допитливості, упевненості в собі тощо); II – розвиток складного мислення та афективних процесів (аналіз, синтез, метафора, аналогія, фантазія, уява тощо); III – залучення учасників до постановки та рішення реальних проблем. Відповідно до рівнів застосовувалися «технічні засоби». Це спочатку були завдання репродуктивного типу, які вимагали від учасників активізації вже засвоєних знань, виконання простих мислительних операцій: аналогії, порівняння, визначення типу дефініції, побудови ланцюжка асоціацій. Виконання подібних завдань починалося зі слів: згадайте, дайте визначення (дефініцію), порівняйте, проведіть аналогію тощо. При вирішенні подібних завдань ми прагнули розвинути (активізувати) вміння орієнтуватися, користуватися термінами, підбирати синоніми для більшої виразності мови, вміти «відчувати», що проблема існує практично у будь-якому явищі. Роль репродуктивного мислення (та

його розвиток) у професійному становленні фахівця теж треба брати до уваги, бо воно має багаторівневу структуру (від простого переказування того, що вивчив у ВНЗ, до вміння, наприклад, репродукувати на високому рівні професійні знання, навички, вміння).

Другий ступінь роботи на під час занять – розвиток мислення «більш високого рівня»: виконання операцій аналізу, синтезу, тобто вирішення аналітико-синтетичних задач, оцінювання отриманого результату, щоб побачити всі його позитивні-негативні сторони. При цьому вони означали коло проблем, складала план, вчилися за алгоритмом чітко виказувати свою думку, прогнозувати вирішення ситуації, що було своєрідним «містком» для переходу до вирішення реальних проблем майбутньої діяльності. При виконанні подібних завдань «чуттєвість до проблеми» переростала в уміння формулювати проблему, знаходити її там, де раніше вважали, що її не існує. Іншими словами, щоб виявити сутність будь якої психолого-педагогічної проблеми, знайти шляхи її вирішення, потрібно її зрозуміти (осмислити та передбачити), чому, як ми сподіваємося, навчилися майбутні вчителі [8].

Такий підхід до викладання курсу психології приводить до постійної ініціативи студентів займатися саме дослідженнями з психології, що проявляється у збільшенні кількості курсових, кваліфікаційних робіт, написанні наукових статей, проведенні досліджень. Теми, обрані ними для досліджень, свідчать про внутрішню мотивацію до пізнання природи людської психіки. Зниження тривожності випускників перед незалежним зовнішнім тестуванням, діагностика рівня розвитку інтелекту за допомогою проєктивних методик, вплив тривалого карантину на емоційну сферу підлітка, психологічні особливості дітей, які сидять «ВКОНТАКТЕ», вплив дистанційного навчання на розвиток пізнавальної активності учнів, визначення професійних властивостей майбутнього вчителя іноземної мови за допомогою психографічного аналізу – це неповний перелік проблем, які обираються студентами для емпіричних досліджень та свідчення стійкого інтересу до психології.

Список використаних джерел

1. Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання у вузі /А.Б.Коваленко // Науковий часопис НПУ ім.М.П.Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: зб.наукових праць. – Вип.. 17 (41). – К.: 2007. – С.310-315.
2. Макаренко Н.М. Тренінг як чинник актуалізації креативних моделей поведінки майбутніх практичних психологів / Н.М.Макаренко // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України: Проблеми загальної та педагогічної психології /за ред.С.Д.Максименка. – Т.9. – Ч.4. – К.,2007. – С.222-230.
3. Моляко В.А. Психологическая структура тренинга конструктивного решения / В.А.Моляко //Вопросы психологии. – 1997. - №6. – С.136-141.

4. Пов'якель Н.І. Креативні психотехнології у розвитку творчої культури професійного мислення студентів-психологів в умовах трансформації освіти / Н.І.Пов'якель // Психологія у ХХІ столітті: перспективи розвитку: Матеріали VI Костюковських читань (28-29 січня 2003 року). – Т.3. – К.:Міленіум, 2003. – С.378-383.
5. Шумакова Н.Б. Обучение и развитие одаренных детей / Н.Б.Шумакова. – Москва-Воронеж, 2004. – 336с.
6. Treffinger D.J. Encouraging creative learning for the gifted and talented. Ventura,
7. CA: Ventura County Superintendent of Schools Office, 1980. – 112p.